
Věnováno Pavlu Koubovi

Milý Pavle,

vím, že si na to nepotrpíš, že oslavám, zvláště svým vlastním, se nejraději vyhýbáš, ale občas se té záležitosti přece jen vyhnout nelze. Občas je třeba vzdát dík bohům nebeským i podzemním, že nás nechali tak dlouho a relativně při smyslech mezi nebem a zemí žít. Dovol mi tedy, abych je u příležitosti Tvých sedmdesátých narozenin požádal, ať Ti svou péči nadále věnují, a jako obětinu jim předhodil vzpomínku na naše dlouholeté přátelství.

Jak jsme se seznámili, si přesně nepamatuji, ale bylo to patrně až na některém z prvních Patočkových domácích seminářů v roce 1973 a určitě k tomu přispěl Přemysl Blažíček, kterého správně ve svém textu připomíná Tomáš Hermann.¹ Přemysl Blažíček, s kterým jsem se znal z Patočkových přednášek na pražské filosofické fakultě v letech 1968–1972, nejspíše věděl o tom, že jsem byl od roku 1971 Patočkovým doktorandem, a že když Patočka musel v polovině roku 1972 opustit fakultu, docházel jsem dál na konzultace k němu domů. A protože mi bylo líto, že jeho výklady nemohou slyšet i moji přátelé z fakulty, s kterými jsme celé čtyři roky zaznamenávali jeho přednášky, zeptal jsem se Jana Patočky, zda by se mnou nemohli chodit i oni. Pan profesor to vřele uvítal, a tak jsme se u něj sešli s Jiřím Michálkem, Jaromírem Kučerou, Jiřím Polívkou a Marikou Křištofovou a Patočka navrhl, abychom tyto schůzky pojali systematicky: jednou za týden budeme celý večer společně číst Heideggerův stěžejní spis *Bytí a čas*. Brzy se k nám přidali docenti Milan Sobotka a Jiří Pešek z filosofické fakulty a Jaroslava Pešková z fakulty pedagogické, kteří samozřejmě do té doby rovněž pilně navštěvovali Patočkovy přednášky. K nim pak jako stálí členové tohoto kroužku přibyli Pavel Kouba a Miroslav Petříček, kteří nedlouho předtím ukončili studium na gymnáziu.²

K intenzivní četbě Heideggera jsme v roce 1975 přidali jiný den v týdnu četbu českého překladu Husserlovy *Krize evropských věd*, který koncem roku 1972 vydal Oldřich Kuba. Obsáhlá předmluva, kterou k tomuto dílu Patočka napsal, nemohla již tenkrát vyjít a bude součástí třetího vydání, které při-

1 Hermann, T., Pavel Kouba a jeho Nietzsche: geneze v souvislostech pražské neoficiální filosofie. In: Čapek, J. – Fulínová, E. (eds.), *Myšlení konečnosti. Pavlu Koubovi k 70. narozeninám*. Praha, Karolinum 2023, s. 26.

2 Tamtéž.

pravuje nakladatelství Academia. Tyto semináře se konaly až do konce roku 1976, kdy se Jan Patočka stal spolu s Václavem Havlem a Jiřím Hájkem mluvčím Charty 77. Po Novém roce už to nešlo.

Když jsme po Patočkově smrti začali zpracovávat jeho pozůstalost, byl Pavel jedním z mých neaktivnějších spolupracovníků a brzy se měl stát spolupracovníkem hlavním.

Naše úzká spolupráce začala někdy v roce 1978, když jsem uvědomil, že naši filosofické obci jaksi dlužíme předat, co jsme načerpali na nočních seminářích s Patočkou. Začal jsem tedy překládat Heideggerovo *Bytí a čas* a jako oponenty a strážce kvality překladu jsem požádal o pomoc Pavla Koubu, Mirka Petříčka a Jiřího Němce, s kterým jsem už od jara 1977 konzultoval své překlady několika pozdních Heideggerových textů. Od začátku bylo jasné, že práce na *Bytí a času* bude dlouhá, ale v době, kdy bytí bylo málo, bylo času relativně hodně, a mohli jsme tedy tu věc pojmut docela velkoryse. Rozhodli jsme se pro samizdatové sešitové vydání. Každých přibližně 20 stran, které jsem průběžně připravoval, jsme mnoho dní, a hlavně nocí pilovali ve čtyřech až k relativní dokonalosti. Mirek zhotovil pro všechny sešity jednotný titulní list a hotový sešit jsme vždy ihned po dokončení nechali rozmnožit xerozem a dali filosofické veřejnosti k dispozici.

Když byl Jiří Němec v roce 1983 donucen komunistickou policií odejít do Vídně, zůstali jsme na *Bytí a čas* jen tři. Do konce roku 1989 jsme vydali sedmáct sešitů, což představovalo přibližně tři čtvrtiny celého díla. Vzhledem k tomu, že po sametové revoluci bylo najednou velmi mnoho bytí, a proto málo času, vydali jsme úplný překlad s Pavlem Koubou knižně až v roce 1996.

Ale vraťme se k Patočkovým spisům. Na začátku roku 1977 pojali Jiří Němec a Petr Rezek myšlenku připravit k Patočkovým sedmdesátým narozeninám, kterých se měl dožít 1. června, samizdatový soubor jeho filosofických textů k umění. Když Jan Patočka 13. března zemřel, měl už Mirek Petříček víc než polovinu textů napsaných načisto na psacím stroji. Rozhodli jsme se, že ve shromažďování a redigování Patočkových textů budeme pokračovat a vydáme postupně celé Patočkovy dílo. Měli jsme tehdy už v tajném úkrytu Patočkovu literární pozůstalost, kterou jsme týž den, kdy v nemocnici zemřel, odvezli z jeho bytu s pomocí jeho zetě Jana Sokola.

Při redigování a přepisování Patočkových textů z rukopisů mi tenkrát pomáhala řada mladších kolegů a přátel. Bleděmodrých samizdatových svazků formátu A4 rychle přibývalo. Pavel se brzy přihlásil, že se chce se mnou věnovat této práci takřkajíc „na plný úvazek“. Po zatčeném aktivistovi Charty 77 Jiřím Dienstbierovi získal v roce 1979 zaměstnání knihovníka a dokumentátora v Projektovém ústavu Výstavby hlavního města Prahy, které ho nijak zvlášť nezatěžovalo.

V roce 1982 vznikl ve Vídni Institut humanitních studií (Institut für die Wissenschaften vom Menschen, IWM), který založil polský filosof Krzysztof Michalski. S Janem Patočkou v letech 1973–1974 podrobně konzultoval svou disertaci o Heideggerovi a inspiroval ho k sepsání *Kacířských esejí o filosofii dějin* (Edice Petlice, 1975). Prvním velkým projektem nově založeného ústavu byl pětisvazkový výbor Patočkových spisů přeložených do němčiny, na jehož přípravě začal ihned pracovat i nový vídeňský občan Jiří Němec.

Když tuto vídeňskou a pražskou aktivitu zaznamenali čeští intelektuálové v emigraci, přišli v roce 1986 zakládající členové „Československého dokumentačního střediska nezávislé literatury“ – Jiří Gruša, František Janouch, Josef Jelínek, Ivan Medek, Jiří Pelikán, Vilém Prečan, Karel Jan Schwarzenberg, Pavel Tigrid a Jan Vladislav – s myšlenkou na exilové knižní vydání spisů Jana Patočky v češtině. V prvním čísle svého časopisu ACTA na začátku roku 1975³ zahájili diskusi o všech aspektech takového podniku a Jiří Němec předložil první návrh na uspořádání obsahu těchto spisů. Druhý návrh jsme anonymně předložili my s Pavlem z Prahy. Po další diskusi, jíž se zúčastnili také Erazim Kohák a Josef Novák, byl vybrán náš návrh. „Oficiálně“ jsme se to dověděli prostřednictvím Václava Havla a neprodleně jsme začali s přípravami.

Ještě předtím, než se tohle všechno usneslo, začali jsme pro přípravu samizdatové edice Patočkových spisů používat stolní počítače, a to především díky našemu dalšímu dlouhodobému spolupracovníkovi Janu Vítovi a jeho písáčkám. S pomocí Nadace Charty 77 ve Stockholmu a nadace Central and East European Publishing Project se sídlem v Oxfordu jsme od ČSDS získali výkonný stolní počítač a xerox.

V té době byla již v plném běhu Gorbačovova „perestrojka“ a „glasnost“ a i u nás se to začalo projevovat zmírňováním policejního dohledu. Na jaře 1988 složila Kathy Wilkesová z Oxfordu devizové prostředky do České národní banky pro Pavla a pro mne, a mohli jsme se tudíž zúčastnit filosofického kurzu věnovaného Nietzschemu v Inter-University Centre v Dubrovníku.

Cesta to byla velmi dobrodružná. Vezli jsme již s sebou počítačové disky s textem pro první svazek exulantských Patočkových spisů a chtěli jsme je osobně předat Vilému Prečanovi v bavorském Scheinfeldu, kde na zámku Schwarzenberg sídlilo jeho ČSDS. Když jsme dorazili na hraniční přechod v Bratislavě, vybrala československá pohraniční stráž ode všech cestovní doklady a vlak dlouho stál. Pavel dostal během cesty z Prahy horečku a bezmocně ležel na vrchním lůžku spacího kupé. Když jsem se ptal průvodčího, proč tak dlouho stojíme, kupodivu mi odpověděl, že je to patrně kvůli nám dvěma. Nechápal jsem, jak se to mohl dovědět, měl však pravdu. Zanedlouho

3 Viz <http://csds.cz> › publikace; [cit. 23. 4. 2023].

přišli policisté s našimi doklady a podrobně nám prohledali zavazadla. Zabavili všechny diskety a – kupodivu – nás nechali jet dál. V Dubrovniku jsme se seznámili s mnoha zajímavými západními filosofi, především s Jeanem Grondinem, kterého jsme získali pro návštěvu Prahy na začátku roku 1989.

Na zpáteční cestě z Dubrovniku jsme poprvé navštívili vídeňský IWM, kde se pilně pracovalo na Patočkově německé edici. Pavel tehdy nějak spěchal do Prahy a odjel ještě téhož dne v noci – stihl přitom ještě ve Vídni v telefonní budce ztratit peněženku. Doklady měl naštěstí jinde. Ve Vídni jsem se několik dní zdržel, navštívil jsem Karla Schwarzenberga a pak jsem se vydal – bez disket – do Scheinfeldu. Když jsem přijel na hraniční přechod do Německa, ukázalo se, že jsem si to špatně spočítal a že mi předchozího dne propadlo německé vízum. Napadla mne spásná myšlenka. Prostřednictvím Klause Nellena v IWM jsem se obrátil na knížete Karla a ten dosáhl neuvěřitelného: do večera mi bylo vízum prodlouženo a mohl jsem pokračovat v cestě.

S Vilémem Prečanem jsem dohodl detaily naší další spolupráce a vrátil jsem se do Prahy. Na hranicích jsem byl opět prohledán a byly mi zabaveny všechny filosofické knihy, které jsem vezl. Asi za 14 dní jsem byl předvolán na policii. S napětím jsem čekal, jak velká to bude katastrofa. Ale perestrojka už byla zřejmě v běhu i u nás. Tajný policista mi všechno vrátil: jak diskety zabavené v Bratislavě, tak knihy zabavené na cestě zpátky. A ještě se ptal, zda je to všechno a nepoškozené, a tvářil se tak úslužně, jako by si přál, abych si pamatoval, že právě on byl ten „hodný“ – až se to obrátí.

„Perestrojka“ se projevovala i v tom, že v té době začalo být povoleno přivážet z „kapitalistické ciziny“ stolní počítače, které se u nás do té doby vůbec nevyráběly. Snad si soudruzi mysleli, že soukromníci doženou svým dovozem, co státní plánování hrubě zanedbalo. V létě 1988 jsem tedy mohl vyjet s dcerou do Londýna, odevzdat ji na celé prázdniny anglickým přátelům a na zpáteční cestě přivést krásný počítač na zpracovávání Patočkových spisů.

Horší to bylo s xeroxem. Ten jsme museli velice tajně a opatrně převzít od Wolfganga Scheura, kulturního ataše západoněmecké ambasády. Byl to jeden z nejdůležitějších podporovatelů československého disentu a spojka k exulantům. Akci dokonale zorganizovala Jiřina Šiklová. Pozdě večer zacouval Jan Jílek se svým autem malou zahrádkou až k vratům do garáže. Ta se otevřela a během několika vteřin jsme přemístili xerox z jednoho kufru auta do druhého. Ihned jsme odjeli. Vše proběhlo hladce. Xerox jsem po revoluci věnoval Aleši Havlíčkovi pro nakladatelství OIKOYMENH.

K prvnímu lednu 1990 jsme s Pavlem založili ve Filosofickém ústavu ČSAV Archiv Jana Patočky. Za samizdatovou edici Patočkovy filosofické pozůstalosti v letech 1977–1989 jsme na jaře téhož roku obdrželi se svými spolupracovníky Radimem Paloušem, Miroslavem Petříčkem a Janem Vítem cenu Česko-

slovenské akademie věd. V roce 1993 jsme se spojili s Centrem pro teoretická studia Univerzity Karlovy, které založil Ivan M. Havel, a vytvořili jsme tak Centrum pro teoretická studia jako společné pracoviště Univerzity Karlovy a Akademie věd České republiky. *Sebrané spisy Jana Patočky*, které spolu s Pavlem Koubou vydáváme v nakladatelství OIKOYMENH, čítají k dnešnímu dni 20 objemných svazků a ještě 10 svazků zbývá vydat.

V Praze dne 23. dubna 2023

Ivan Chvatík

Centrum pro teoretická studia, Praha
chvatik@cts.cuni.cz